

Nilgün Arısan Eralp¹

Merkez Direktörü

AB Çalışmaları Merkezi

AVRUPA PARLAMENTOSU RAPORU NASIL DEĞERLENDİRİLMELİ?

Avrupa Parlamentosu 6 Temmuz'da onayladığı raporda Türkiye ile müzakerelerin, 16 Nisan 2017'de yapılan referandumda kabul edilen anayasa paketi yürürlüğe girdiği takdirde , - *paketin bazı unsurlarının Kopenhag kriterlerine aykırı olduğu savıyla* - askıya alınmasını tavsiye etti. Türkiye'nin söz konusu rapora resmi tepkisi onu "yok hükmünde" saymak oldu.

Avrupa Parlamentosu'nun söz konusu raporu eleştirilebilir, yanlış tespitleri varsa bunlar gündeme getirilir ve somut gerekçeler ortaya konularak düzeltilebilir. Ayrıca, raporun önerilerinin ciddi sakıncalarına dikkat de çekilebilir. Ancak bütün bunların yapılabilmesi için raporu yok hükmünde saymak yerine sağlam bir analizin yapılması faydalı olacaktır. Türkiye, resmi ağızlardan bu günlerde sık sık dile getirildiği gibi AB üyeliğini hala stratejik bir hedef olarak değerlendiriyorsa, AB'nin karar alma mekanizmasında ağırlığı git gide artan Avrupa Parlamentosu'nun raporlarını yok hükmünde saymak yerine söz konusu raporları ciddi bir incelemeden geçirmeli, raporların eksik ve yanlışlıklarını tespit ederek nedenleri ile birlikte karşı tarafa iletmeli ve böylece sağlıklı her ilişki için gerekli olan diyalogdan vazgeçmemelidir. Bunların yanı sıra Türkiye'nin kendi kendine sorgulaması gereken önemli bir gelişme de Parlamento'da Türkiye ile müzakerelerin anayasa değişiklikleri yürürlüğe girdiği takdirde resmen askıya alınması önerisinin büyük ölçüde Avrupa Parlamentosu'nda Türkiye'yi en fazla destekleyen sosyalist ve yeşiller grubunun inisiyatifi ve liberallerin desteği ile yapılmış olmasıdır. Hatırlanacağı gibi, 2004 yılında söz konusu gruplar Türkiye ile katılım müzakerelerinin başlatılmasına ilişkin oylamada çok olumlu bir rol oynamışlardı. Eğer Türkiye AB üyeliğinin stratejik hedef niteliği konusunda ciddiye, aradan geçen 13 yıl içinde bu noktaya nasıl ve neden geldiğinin ayrıntılı ve rasyonel bir değerlendirmesinin yapılması gerekir.

¹ <http://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1155/Nilgun+Arisan+Eralp>

AVRUPA PARLAMENTOSU RAPORU NASIL DEĞERLENDİRİLMELİ?

Herkesin bildiği bir gerçek Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye ile müzakerelerin askıya alınmasında tavsiyenin ötesinde bir yetkisinin bulunmayışıdır. Türkiye'nin AB'ye katılım müzakerelerinin kurallarını belirleyen ve AB müktesebatının bir parçası olan "Müzakere Çerçeve Belgesi"²nin 5. Paragrafı : *"Birliğin temelini oluşturan özgürlük, demokrasi, insan haklarına ve temel özgürlüklere tam saygı ve hukukun üstünlüğü ilkelerinin Türkiye'de ciddi ve ısrarlı bir şekilde ihlal edilmesi durumunda, Komisyon, kendi tasarrufuyla veya Üye Devletlerin üçte birinin talebi üzerine, müzakerelerin askıya alınmasını önerebilir ve müzakerelerin tekrar başlaması için karşılanması gereken koşullara yönelik tekliflerde bulunabilir. Konsey, Türkiye'yi dinledikten sonra, müzakerelerin askıya alınıp alınmaması veya müzakerelerin yeniden başlaması için aranacak koşullarla ilgili bu tür bir öneriyi nitelikli çoğunluk esasına göre kararlaştıracaktır."* hükmünü taşımaktadır.

Bu hükmün bilincinde olan Parlamento AB'nin üzerindeki yaptırım gücünün artık sanal nitelik taşıyan katılım müzakereleri aracılığı ile değil, ekonomik ilişkiler yoluyla olacağını düşünmekte, bu nedenle söz konusu ilişkilerin geliştirilmesine temel haklar ve hukukun üstünlüğüne ilişkin siyasi koşullar getirilmesini savunmaktadır.

Öyleyse neden Avrupa Parlamentosu, 16 Nisan referandumunda kabul edilen anayasa paketinin uygulanması halinde müzakerelerin askıya alınmasını öneren bir raporu onaylamıştır? Üstelik Avrupa Parlamentosu üye devletlerin özellikle mülteci krizi ile mücadelede işbirliği yapması nedeniyle Türkiye için böyle bir karar vermeyeceğinin bilincindedir.

AB'de Türkiye'ye yönelik başlıca üç bakış açısı mevcuttur:

- Türkiye'nin AB üyeliğine baştan beri kategorik olarak karşı olup ülkedeki mevcut durumu bahane ederek ilişkileri tamamen koparmak isteyenler;
- Türkiye'ye reel politik açılarından, stratejik ortak ve özellikle mülteci krizinde işbirliği açısından yaklaşım Türkiye'deki demokrasi, hukukun üstünlüğü, temel haklar gibi alanlardaki gerilemeyle ilgilenmeyenler;
- Türkiye'yi sadece stratejik ortak olarak değil gerçek bir ortak olarak görüp üyelik kriterlerini yerine getiren bir Türkiye'nin üyelik hakkına sahip olduğunu düşünen bir kesim.

AB'de üçüncü bakış açısını benimseyen Sosyalistler, Yeşiller ve Liberaller, Türkiye'de demokrasi, temel haklar ve hukukun üstünlüğü alanlarındaki gerilemeden çok büyük hayal kırıklığı yaşamaktadırlar. Ayrıca, Avrupa'nın bir parçası olduğunu öne süren Türkiye'nin referandumdan önce Venedik Komisyonu'nun, referandumdan sonra da Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin (AKPM) raporlarını dikkate almaması, bu kurumlarla raporlara ilişkin bir diyaloga girişmemesi, raporları inceleyerek görüşlerini iletmemesi, Parlamentonun hayal kırıklığını ve buna bağlı bir tepki verme yönündeki istekliliğini artırmıştır.

1990 yılında Avrupa Konseyi bünyesinde özerk olarak kurulan Venedik Komisyonu, yani 'Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu' demokrasi ve hukuk değerlerini korumak ve bu alandaki standartları yukarı çekmek amacıyla Avrupa Konseyi üyelerine bağımsız görüş hazırlamakta ve bu görüşleri Konsey ve AB tarafından ciddiye alınmaktadır. Her ne kadar Türkiye'de yetkililer tarafından tek taraflı olarak nitelendirilse de rapor referandumu

²Negotiation Framework of Turkey https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/turkey/st20002_05_tr_framedoc_en.pdf, October 2005

AVRUPA PARLAMENTOSU RAPORU NASIL DEĞERLENDİRİLMELİ?

sunulacak anayasa değişikliklerinin Türkiye’de kuvvetler ayrılığını, denge ve denetleme mekanizmalarını ciddi bir şekilde zayıflattığı tezini dile getirmiştir. Rapor anayasa değişikliklerinin katılımcı bir yöntemden uzak olarak Olağanüstü Hal rejimi döneminde hazırlanarak referanduma sunulmasını yöntem olarak eleştirmiş ve “*önerilen sistemin otoriter ve şahsi bir rejime dönüşmesinin tehlikelerini*” vurgulamak istediğini belirtmiştir.

AGİT ve AKPM de referanduma ilişkin raporlarında referandum sürecinin adil ve uluslararası normlara uygun olmadığını ifade etmiş ve temel özgürlüklerin kısıtlandığı bir ortamda gerçekleştiğini de belirtmişlerdir.

Bu gelişmelerin Avrupa Parlamentosunu müzakerelerin koşullu olarak askıya almasını öneren bir raporu kabul etmeye ittiği düşünülmektedir. Ayrıca Parlamento Türkiye’nin evrensel değerlerden uzaklaştığını düşünerek, hem Türkiye Cumhuriyeti’nin yöneticilerini hem de bu gidişata sırf mülteci anlaşması devam etsin diye göz yuman AB ülkelerini uyarmak istemiştir.

Bu gelişmelere ve Avrupa Parlamentosu’nun son raporuna karşın, aşağıdaki nedenlerle AB (Komisyon ve Konsey) zaten fiili olarak durmuş olan müzakere sürecini askıya alma yönünde bir girişimde bulunmayacaktır ve 16 Nisan’da kabul edilen anayasa paketinin AB normları ile uyumsuzluğunu kabul etse de, uygulamayı görelim diyecektir. AB’nin müzakerelerin resmen askıya alınması yönündeki isteksizliğinin nedenleri şöyle sıralanabilir:

- Müzakereler bir kere askıya alındığı takdirde yeniden başlatılması oybirliği gerektirdiğinden neredeyse olanaksızdır;
- Türkiye ile önemli ekonomik ilişkiler mevcuttur;
- AB’den resmen kopmuş bir ülkenin Ortadoğu’daki istikrarsızlığı AB’ye güvenlik tehdidi olarak taşıması olasılığı daha fazladır;
- Türkiye ile 2016 yılında yapılan mülteci anlaşması, AB açısından çok ciddi bir kriz olan yasadışı göçmen akımını gözle görülür şekilde yavaşlatmıştır.

Avrupa Parlamentosu raporunun müzakerelerin askıya alınmasına yol açmayacağı neredeyse kesin olsa da gene de Türkiye’nin tepkisinin raporu yok hükmünde sayma yolunda olmaması gerekir. Her şeyden önce Parlamento AB’nin önemli bir karar organıdır, AB içindeki ağırlığı kuvvetler ayrılığı ilkesi doğrusunda giderek artmaktadır ve diyalogun devamı gereklidir. Türkiye bu rapora çok daha nesnel ve rasyonel bir tepki vererek bu diyalogu devam ettirebilir. Türkiye AB ile karşılıklı olarak ilişkilerini sadece işlevsel işbirliği çerçevesinde sürdürmeye karar verseler bile, gerek vize serbestisi, gerekse gümrük birliğinin güncelleştirilmesi konularında Avrupa Parlamentosu, Avrupa Konseyi ile birlikte ortak karar alma yetkisine sahiptir, Parlamento reddettiği takdirde ne vize serbestisi ne de gümrük birliğinin güncelleştirmesi gerçekleşmeyecektir.

Ayrıca, AB üyeliğini stratejik bir hedef olarak benimsemiş bir ülke olarak, gün gelir de katılım süreci iki tarafın da gayreti ile tekrar canlanırsa Türkiye’nin geçmişte olduğu gibi kendisini kimlik bazında dışlamak isteyecek AB siyasetçilerine karşı Parlamento’daki önemli grupların desteğine ihtiyacı olacaktır.